

DEN OBOTLIGA RELIGIONEN

Ljudmila Ulitskajas senaste collageroman handlar om en viss herr Daniel Stein. Denna ryska författare, som väl kan fylla ut en idéhistorisk tradition från Tolstoj och Dostojevskij, skriver systematiskt, om än något osammanhängande om det religiösa fenomenet Daniel Stein.

Bokens historiska fundament bygger på Oswald Rufeisens livshistoria, som bildar ett virrvarr av dagboksanteckningar, föreläsningar för elever, brev och andra publiceringar i samband med personliga möten och resor. De verkliga och fiktiva verkligheterna flyter samman i en uppsjö av intryck och händelser, där trons frågor, religionshistoria och en judisk lidandehistoria flyter samman.

Boken har titeln ”Daniel Stein, tolk”. Det betyder att Daniel med sin judiska bakgrund här framträder som en nitisk katolsk präst. En viss dokumentär grund kan även anas, då händelserna utspelar sig i ett splittrat Palestina, men också i efterkrigstidens Polen, Litauen och Ryssland, samt angränsande områden.

Huvudpersonen är munk, präst och ett vittne till den judiska Förintelsen. Som född jude överlevde han förföljelser i en stad vid namn Emsk. Han lyckades även med det ovanliga att lura både Gestapo och den Röda armén i samband med judiska förföljelser. Det omtalas att han räddade livet på ett stort antal judar, samt kunde ljuga och bedra på ett effektivt sätt. Han gömde sig under en tid i ett kloster. Därefter blev han partisanhångare djup in i de polska skogarna.

Någon gång under 50-talet flyttar han till Israel och bildar en katolsk församling under namnet ”Elias kyrka vid Källan” utan för Haifa.

Författaren kan dock tyckas något osjälvständig, då en större del av den judiska lidandehistorien bygger på samtal, intervjuer och historiska dokument.

I berättelsen framträder Daniel men även en ung kvinna, som söker sin trosidentitet – Hilda Engel. Dessa blir poler i ett religiöst sökande, som på sätt och vis lägger grunden för själva berättelsen, där erfarenhet möter det unga. Eller - det vara ett effektivt sätt på vilket man kan visa individuell romantik och verklig tragedi – helgon eller madonna.

Som läsare kan jag ibland konstatera att detta collage på ett sätt blir övermäktigt, just på grund av sitt breda och engagerande omfång. Det rymmer en

personhistoria, en förintelse, samtidigt som man på nästa blad kan få en lätt beröring av teologisk spekulation, som bottnar i central religionshistoria.

Ett exempel infaller på s. 363, där det handlar om ordet "filioque", då treenigheten behandlas och där de lika sidorna hänvisas till grekisk spekulation och mystik. Detta kanske kan vara intressant, men det är långt från den praktiska och nära kärleksandan som praktiseras i boken.

Till denna "colageroman" stryka är också att författaren blottlägger en europeisk 1900-talshistoria, där kristendomens tillkortakommanden finns tillsammans med den brutala antisemitismen, som blommar upp i nazismens brutala ansikte.

De tydliga konflikterna mellan Ryssland och Polen belyses, samtidigt som konflikterna i det "utlovade landet" ger sig till känna. Broder Daniels fiktiva trossamfund finns där, för att efter en tid försvinna, på grund av kritik från auktoritära trosanhängare, som ortodoxa judar, katolska kyrkan och en borgerlig stat som går sina egna vägar.

Men visst är detta en bra bildningsroman. Läsaren får ta del av korta väl avvägda avsnitt, där en brevskrivare vill nå sin adressat, där en lyssnare vi nå sin föreläsare och där själva lidandet skall genomgå en viss rening, försoning. Ja, det är en kristen försoningsroman med intellektuella förtecken. Spelplanen är mer eller mindre global. Omständigheterna personliga bl.a. i brevväxlingen mellan Teresa och Valentina Ferdinandovna, Hilda och Daniel, Ewa Manukyan och Hilda och många andra.

Historiska dokument finns med från KGB: s riksarkiv och hemliga dokument som "107-M". Verkligheten blir även påtaglig då läsaren möter stämningarna i Yad Vashem och när olyckor radas upp, ena efter den andra i månaden Ab – den femte månaden i den judiska kalendern. Det visar sig vara en sorgens och lidandets månad, där historiska olyckor kan läggas på hög.

Mot bokens slut fokuseras på pater Daniels predikningar, hans gudstjänster och hans vilja till försoning och kärlek. Han är en gränsöverskridare. Han befriar såväl i gettot i Emsk, som i den lilla församlingen i Haifa. Källan finns vid det första apostlamötet; ett evangeliskt centrum, som på sätt och vis förmedlar bokens ljusa och medmänsklig ton: Källan flödar ut från Daniels mun; en källa som "tolkar" efterkrigstidens Europa så väl som Det Heliga Landet.

Hans-Evert Renérius

Bok: Ljudmila Ulitskaja: DANIEL STEIN. TOLK. Ersatz förlag. s. 526

